

היום נלמד בעזרת ה':

מועד קטן דף כא

(בעמוד הקודם)

אמימר נפטר לו בן בנו, קרע עליו אמימר קריעה. אח"כ הגיע לשם בנו, חזר אמימר וקרע בפניו פעם שניה. נזכר אמימר שהוא יושב, נעמד וחזר וקרע קריעה פעם שלישית כשהוא עומד.

"וַיִּקֶם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת מְעָלוֹ": כששמע שמתו כל בניו ובנותיו.

אלא מעתה **"וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ"** וכו': פסוק זה נאמר לגבי חליצה, ולמרות שכתוב "ועמד" הדין הוא שהאשה יכולה לחלוץ לו גם כשהוא יושב, א"כ אפשר לומר שקריעה היא גם כשהוא יושב למרות שנאמר "ויקם" לגבי איוב.

דח"ה: לגבי חליצה לא כתוב "ויעמוד ויאמר" אלא "ועמד ואמר" שכך דרך התורה לכתוב (= 'דיברה תורה כלשון בני אדם'), ואי אפשר ללמוד מזה שעליו לעמוד, אבל לגבי איוב כתוב "ויקם... ויקרע" ומשמע שעליו לעמוד.

דילמא מילתא יתירתא הוא דעבד: הגמרא מקשה שאף שאיוב קרע מעומד אין להוכיח שכך הדין, לפי שיתכן שהוא עשה יותר ממה שהיה חייב, אבל באמת אפשר לקרוע מיושב.

שאם לא תאמר כך - והרי בהמשך הפסוק שם נאמר **"וַיִּגַּז אֶת רֹאשׁוֹ"**, וכי יש חיוב לאבל לתלוש את שערות ראשו? בוודאי שלא! אלא מוכח שאיוב עשה יותר ממה שהיה חייב, א"כ אף לגבי קריעה הוא קרע מעומד למרות שהיה יכול לקרוע מיושב.

אלא מהכא: אלא את החיוב לקרוע מעומד נלמד מהפסוק **"וַיִּקֶם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו"** (= נאמר לגבי דוד המלך שקרע את בגדיו כשמת בנו).

דילמא מילתא יתירתא הוא דעבד: הגמרא מקשה שאף שדוד קרע מעומד אין להוכיח שכך הדין, לפי שיתכן שהוא עשה יותר ממה שהיה חייב, אבל באמת אפשר לקרוע מיושב.

(המשך בדף הבא ↓)

שאים לא תאמר כך - והרי בהמשך הפסוק שם נאמר "וַיִּשְׁכַּב אָרְצָה", וכי יש חיוב לאבל לשכב על הארץ? בוודאי שלא! שהרי למדנו בברייתא - אבל שישן על המיטה אפילו ללא כר וכסת, או על כסא, או על אודיני (= כיסוי של בור), ואפילו אם ישן על גבי קרקע, לא יצא ידי חובת אבלות, לפי שעליו לכפות את המיטה, ואין זה מספיק שישן על הקרקע ללא כפיית המיטה. והרי דוד בוודאי כפה מיטתו בדיון, וא"כ היה יכול לישון על המיטה הכפויה ומדוע ישן על גבי קרקע? אלא מוכח שדוד עשה יותר ממה שהיה חייב, א"כ אף לגבי קריעה הוא קרע מעומד למרות שהיה יכול לקרוע מיושב.

תירוץ: "וַיִּשְׁכַּב אָרְצָה" הכוונה שכפה מיטתו וישן עליה, שזה כעין לישון על הארץ, וא"כ דוד עשה כדיון ולא יותר ממה שהיה חייב, ומכאן יש ללמוד שאף את הקריעה עשה מעומד כפי הדין ולא היה זה יותר ממה שהיה מחוייב. נמצא שיש לנו הוכחה שאבל חייב לקרוע מעומד.

ת"ר, אלו דברים שאבל אסור בהן וכו':

מדרש: שדורש פסוקים לאיסור והיתר טומאה וטהרה, כגון ללמוד ב'ספרא' ו'ספרי'. **תלמוד:** מחלוקות של האמוראים. **הלכות:** ברייתות. **אגדות:** טעמי המקראות, כגון ללמוד ב'בראשית רבה'. **רבים צריכים לו:** שהיה דורש ברבים.

רבה בר בר חנה אירע לו אבל, חשב שלא לצאת ולדרוש את הדרשה, אמר לו רבי חנינא - למדנו שאם רבים צריכים לו אינו נמנע, ולכן צא ותדרוש. חשב רבה בר בר חנה להעמיד לפניו תורגמן (= דרכם היה להעמיד בשעת הדרשה 'תורגמן' שהיה משמיע את הדרשה לעם בלשון שהם מבינים, וכן להשמיע בקול רם את מה שהחכם דרש בלחש), אמר לו רב שאסור לאבל להעמיד תורגמן.

ת"ר: אסור לאבל להניח תפילין בשני הימים הראשונים, לפי שעיקר האבלות היא שני ימים, ומהיום השלישי מותר.

ואפילו אם באו ביום השלישי **פנים חדשות אינו חולץ** את התפילין, כלומר שאם ביום השלישי באו לנחמו אנשים שלא באו בשני הימים הראשונים, אינו צריך לחלוץ את התפילין למרות שאינם יודעים שזהו היום השלישי לאבלותו. דברי ר"א.

לדעת רבי יהושע - עיקר האבלות היא יום אחד, ולכן רק ביום הראשון אסור לו להניח תפילין. ואם באו פנים חדשות ביום השני, צריך לחלוץ את התפילין, שמא יחשבו שזהו היום הראשון לאבלותו.

טעמו של ר"א: שנאמר "וַיִּתְּמוּ יָמֵי בְּכִי אֲבֶל מֶשֶׁה", "ימי" משמע שני ימים.

טעמו של רבי יהושע: שנאמר "וְשִׁמְתִּיהָ בְּאֶבֶל יָחִיד וְאַחֲרֶיהָ כְּיוֹם מָר", משמע שהאבלות היא יום אחד.

רבי יהושע יענה על הוכחת ר"א - אצל משה היו שני ימי אבלות מחמת חוזק האבל, אבל שאר האבלות היא יום אחד.

ר"א יענה על הוכחת רבי יהושע - עיקר המרירות היא יום אחד, אבל האבל הוא שני ימים.

אמר עולא: הלכה כר"א לגבי חליצת תפילין - שאם באו פנים חדשות ביום השלישי אינו חולץ. והלכה כרבי יהושע בהנחת תפילין - שביום השני כבר מותר להניח תפילין.

איבעיא להו: לעולא המתיר להניח תפילין כבר ביום השני, אם באו פנים חדשות ביום השני האם חולץ? צדדי הספק: יתכן שמה שעולא אמר שהלכה כר"א לגבי חליצה זה לעניין שמהיום השלישי והלאה אינו צריך לחלוץ, אבל כיון שהוא פוסק כרבי יהושע שמותר להניח כבר ביום השני, יתכן שעליו לחלוץ ביום השני אם באו פנים חדשות (כשיטת רבי יהושע לעיל). או שאולי הוא פוסק לגמרי כר"א שכל זמן שמניחם אינו צריך לחולצם, וכיון שעולא פוסק כרבי יהושע שמניחם ביום השני, הרי שמהיום השני אינו צריך לחולצם.

הגמרא פושטת את הספק: ת"ש... חולץ ומניחם אפילו מאה פעמים: כלומר שחולצם מפני פנים חדשות ולאחר שהלכו חוזר ומניחם, ובהכרח שמדובר ביום השני שהרי לעניין היום השלישי עולא פסק כר"א שאינו חולץ, מוכח שעולא סובר שחולץ ביום השני.

רבא אמר: כיון שמניח ביום השני, שוב אינו חולץ.

קושיא: והרי רבא אמר לעיל (כ.) שהלכה ששלשה ימים הם עיקר האבלות, וא"כ אף כאן שיהיה אסור לו להניח בשלושה ימים ראשונים.

תירוץ: כיון שיש מצווה להניח תפילין לכן מותר לו להניח כבר ביום השני.

אינו הולך לבית האבל: לביתם של אבלים אחרים שיושבים שבעה (משום שנראה כפורק עול אבלותו ומתעסק באבלותם של אחרים - מאירי).

אסור בשאילת שלום: לא לשאול בשלום אחרים, ולא להשיב לשלום אחרים.

הגמרא מקשה על מימרא זו:

אפילו שני בנים חתנים: אפילו היו מתים לי שני בנים נשואים הייתי מנוחם מהכבוד שעשיתם לי, כל שכן שרק אחד מהם היה נשוי. והרי לא באתם בשביל 'עקיבא', כלומר בשבילי כאדם פרטי, אלא בשביל כבוד התורה שלמדתי ולכן כל שכן ששכרכם כפול, ובירכם רבי עקיבא לשלום. אפילו שהיה זה ביום הראשון של האבילות?

מתה אשתו: של האבל, והתחתן האבל עם אישה אחרת בתוך ל' יום (כגון שלא היו לו בנים) – אינו רשאי חברו להיכנס לביתו לנחמו, כדי לא לגרום חלישות הדעת לאשתו השניה.

מברייתא זו מבואר שבתוך ל' אין שואלים בשלום האבל, לפי זה כל שכן שהאבל לא שואל בשלום אחרים?

הגמרא מתרצת. האבל שואל בשלום אחרים כיון שהם נמצאים במצב של שלום, אבל אחרים לא שואלים בשלומם כי הוא לא נמצא במצב של שלום.

והא מדקתני משיב: הרי בברייתא למעלה (של 'תנו רבנן') כתוב שהאבל שואל ומשיב בתוך ל' יום, והרי אם הוא 'משיב' בהכרח ששואלים בשלומם? הגמרא מתרצת שמדובר באנשים שלא יודעים שהוא אבל ששאלו בשלומם והוא משיב להם.

הגמרא מקשה אם כן שמדובר באנשים שאינם יודעים, מדוע בשלושת הימים הראשונים אינו משיב האבל לאנשים שלא יודעים שהוא אבל? הגמרא מתרצת שבשלושת הימים הללו הוא מודיע לשואלים בשלומם שהוא אבל ואינו משיב להם, ומכאן ואילך משיב בשלומם ואינו צריך להודיעם שהוא אבל.

מן הצד: אינו מזכיר לו בניחום את שם המת, אלא רק 'תתנחם'. א"ר מאיר: זהו המשך דברי הברייתא.

מברייתא זו רואים שלא שואלים בשלום האבל אפילו לאחר ל' יום, ולא כמו הברייתא לעיל (של 'ורמינהו')?

התם נמי ידבר עמו תנחומין מן הצד: מדוע באבילות על שאר קרובים ששואל בשלום האבל לאחר ל', אינו מדבר עמו תנחומין – ומשמע אפילו לא 'מן הצד'?

ת"ר אבל ג' ימים הראשונים: אבל שבא לבית האבלים באמצע השבעה ממקום רחוק (- יותר ממהלך יום אחד), ואז נודע לו שהוא אבל - מונה שבעה לעצמו מיום השמועה.

אבל אם בא ממקום קרוב (- מהלך יום אחד) - לדעת תנא קמא אם בא תוך שלושה ימים (שהם עיקר האבלות -מאירי) מצטרף לאבלות של שאר הקרובים (כיון שהיה יכול להגיע ביום הראשון אילו היה יודע) וממשיך איתם את השבעה, אבל אם בא לאחר ג' אינו מצטרף אליהם (כי לא בא בעיקר האבלות). ואילו לדעת רבי שמעון אפילו אם בא ביום השביעי מצטרף לאבלות ואינו צריך למנות מחדש.

הגמרא מבארת שכל הצירוף של האבל לשאר האבלים, הוא דוקא כאשר האבל שהגיע הוא צעיר יותר מהיושב שבעה. אבל אם הגדול הגיע, אינו מצטרף לקטן ממנו (כי האבלות של הצעיר אינה חשובה בכדי לצרף אליה את הגדול).